

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
KALKINMA İKTİSADI VE İKTİSADİ BÜYÜME BİLİM DALI

**ELEŞTİREL POLİTİK İKTİSAT ÇERÇEVESİNDEN
“BİREYSEL SERMAYE OLARAK İŞLETME”;
TÜRKİYE VE ARÇELİK ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

RECEP KORAY YILMAZ

İstanbul, 2009

Tablo Listesi	vii
Şekil Listesi	viii
GİRİŞ	1
1. BİREYSEL SERMAYE OLARAK İŞLETME VE İŞLETME TARİHİ; TEORİ	8
1.1 Alternatif Yazın	8
1.2 İşletme Tarihi Üzerine	16
1.2.1 N.S.B Gras ve Yansız Firma, Yansız İşletme Tarihi	19
1.2.2 A. Cole ve İşletme Tarihinde Disiplinler Arası Arayış ve Kapsam Sorunu	22
1.2.3 T.Cochran ve İşletme Tarihinde Alınamayan Kültürel Yol	25
1.2.4 A. Chandler ve İşletme Tarihinde İçselci Sentez	28
1.2.5 A. Chandler Sonrası İşletme Tarihi	43
1.3 Bireysel Sermaye Olarak İşletme ve İşletme Tarihi	63
1.3.1 Bireysel Sermaye Döngüleri ve Bireysel Sermaye Olarak İşletmenin Tarihsel Gelişiminin Aşamaları	108
2. BİREYSEL SERMAYE OLARAK İŞLETME VE İŞLETME TARİHİ; ARÇELİK ÖRNEĞİ	113
2.1 Bireysel Sermaye Olarak Arçelik Tarihinin Arkaplanı Üzerine; Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Tarihine Genel Bir Bakış	113
2.2 Sermayenin Kişileşmesi Olarak Kapitalist, Vehbi Koç ya da “Koç Bey” Üzerine	125
2.3 Koç’un İlk Birikimi	147
2.3.1 Dünya Kapitalizmi ile Eklemlenme ve Koç’un Birikimi	147
2.3.2 Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne Geçiş; Sermayenin Mekânsallığı, Ölçek Değişimi ve Koç’un Birikimi	165
2.4 Bireysel Sermaye Olarak Arçelik	175
2.4.1 Arçelik Dolayımında Metalaşma	178
2.4.2 Arçelik’in Kuruluşu veya Para Sermaye’nin Oluşumu	182
2.4.3 Para’nın Meta’ya Dönüşümü; P-ÜA	190
2.4.3.1 Ticari Sermaye Birikiminin Krizi ve Sermayenin Üretime Yönelmesi	191
2.4.3.2 Bireysel Sermayelerin Birikimi vs Makro Ekonomi; Çözüm Arayışları	193
2.4.3.3 Sınıflar Arası ve Sınıf İçi Çelişki ve İşbirliklerini İçeren Bir Süreç Olarak; “P-ÜA”	200
2.4.4 P-EG, Arçelik’te İşçi, Emek Gücü, Yönetim Teknikleri ve Sınıf Mücadelesi	205
2.4.4.1 Emek gücü	207
2.4.4.2 Yönetim Zihniyeti, “Governmentality”	211
2.4.4.3 Sınıf Mücadeleleri ve Grevler	217
2.4.5 Üretim Süreci	227

2.4.5.1 Makineli Üretim ve Disiplin	228
2.4.5.2 Üretim Araçları ile Emek Gücünün Uyumlulaştırılması.....	233
2.4.5.2.1 Ürün Çeşitlendirme	233
2.4.5.2.1.1 Çamaşır Makinesi	236
2.4.5.2.1.2 Otomatik Çamaşır Makinesi	238
2.4.5.2.1.3 Buzdolabı	240
2.4.5.2.1.4 Muhtelif Meta Üretimi.....	242
2.4.5.2.2 Vardiya; Gündüz ve Gece Çalışma	246
2.4.5.3 Arçelik'te Sermayenin Uluslararasılaşmasının Zorunlu Sonucu Olarak Teknolojik Yatırım ve AR-GE.....	247
2.4.6 M* - P*, Metan Paraya Dönüşümü, Realizasyon	251
2.4.6.1 Arçelik'te Realizasyon Sürecinin Organizasyonu	251
2.4.6.1.1 Burla-Beko, Ticari Kar Üzerinde Mücadele	251
2.4.6.1.2 Atılım Şirketler Dönemi	256
2.4.6.1.3 Atılım'dan Sonra	258
2.4.6.2 "Aşk-ı Memnu" mu? Realizasyon Politikaları	258
2.4.6.3 Mitleşen Bayi Teşkilatı	270
2.4.6.4 Ticari Sermaye ve Sanayi Sermayesi Arasındaki Bazı Çelişkiler	278
2.4.6.5 Realizasyonun Uluslararasılaşması	282
2.4.7 Mekânsal Yayılma, Yatırımlar, Çelişkiler ve Dinamikleri.....	296
2.4.7.1 Sütlüce	296
2.4.7.2 Çayırova	301
2.4.7.3 Tek Mamul Tek Fabrika	305
2.4.7.4 Yeniden Yatırımın Uluslararasılaşması	315
2.4.8 Yönetim, Sahiplik, Organizasyon; Arçelik'te Profesyonel Yöneticilik ve Organizasyon	319
2.4.8.1 Anonim Şirket ya da Özel Mülkiyet Olarak Sermaye'nin Kapitalizm İçinde İlgası	320
2.4.8.1.1 Sınıfsal Bir Düzenleme Olarak Sınırlı Sorumluluk.....	321
2.4.8.1.2 Gerçek Kişiden, Tüzel Kişiyeye; Servetin Sermayeden Ayrılması	322
2.4.8.1.3 İşlev Gören Kapitalist Olarak Yönetici	323
2.4.8.2 Arçelik'te Profesyonel Yöneticilik ve Organizasyon	324
2.4.8.2.1 Yöneticiliğin İnşası, Türk Sevk ve İdare Derneği.....	324
2.4.8.2.2 Profesyonel Yöneticiliğe Giden Yol; Ortak Müdür ve Kılavuz Komite	326
2.4.8.2.3 Arçelik'te Profesyonel Yöneticiliğin Doğuşu, Çelişkiler-Sonuçlar	327
2.4.8.3 Arçelik'te Organizasyonel Gelişme	331
2.4.8.4 Yönetim Organizasyonları, İşçilere Üflenen Katılım Ruhu.....	336
2.4.9 Bireysel Sermaye Sürecine İçerilen Değerler, Arçelik'ten Bazı Örnekler	338
2.4.10 Bireysel Sermaye ve Devlet İlişisini Sorunsallaştırmak.....	344
2.4.11 Bireysel Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet İlişisini Sorunsallaştırmak	345
3. Sonuç Yerine.....	350

Ek1 : Dünde Bugüne Arçelik Reklamlarından Kesitler ve Basında Çıkış Çeşitli Arçelik Kareleri	354
Ek. 2: Arçelik Markaları ve Üretim Tesisleri	370
Ek. 3: Teşvik Alan Beyaz Eşya Firmaları, 1980'den Bugüne	375
KAYNAKÇA	381